

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

بجزیه های عرفانی

(تسلی و بررسی در سبک دضرمتوی)

استاد راهنما

دکتر ابوالقاسم رحیمی

استاد مشاور

دکتر علی تسیمی

نگارتن

طاهره طاهری فرد

بهمن ماه ۱۳۹۰

فرم چکیده‌ی پایان‌نامه‌ی دوره‌ی تحصیلات تکمیلی

دفتر مدیریت تحصیلات تکمیلی

نام خانوادگی دانشجو: طاهری فرد	نام: طاهره	شماره دانشجویی: ۸۸۱۳۳۲۱۳۰۳
استاد راهنما: دکتر ابوالقاسم رحیمی	استاد مشاور: دکتر علی تسنیمی	
دانشکده: ادبیات و علوم انسانی	رشته: زبان و ادبیات فارسی	گرایش: _____
مقطع: کارشناسی ارشد	تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۱۱/۹	تعداد صفحات: ۲۴۰

عنوان پایان نامه: تجربه‌های عرفانی (تحلیل و بررسی در شش دفتر مثنوی)

کلیدواژه‌ها: تجربه، تجربه‌ی دینی، تجربه‌ی عرفانی، ذات‌گرایی، مولوی.

چکیده

فیلسوفان دین در اواخر قرن هجدهم، توجه خود را بر روی این مسأله‌ی مهم، تجربه‌های عرفانی، متمرکز ساختند و به بحث درباره‌ی آن پرداختند. این مسأله‌ی جدید، راهی نو را بر روی آن‌ها گشود تا بتوانند اعتقادات و باورهای دینی را از ورای استدلال‌های عقلی بنگرند و با دیدی جدید به مسأله‌ی ایمان به خدا و شناخت او نگاه کنند؛ این در حالی است که این بحث نو، ریشه‌هایی کهن در عرفان اسلامی دارد؛ زیرا که یکی از مهم‌ترین مصداق‌های تجربه‌ی عرفانی، همان کشف و شهود است. مثنوی مولوی نیز که یکی از برجسته‌ترین آثار عرفانی است، بازتاب‌دهنده‌ی چهره‌های گوناگون تجربه‌های عرفانی است، آن‌گونه که می‌توان در جای جای این اثر عرفانی، با مفاهیم گوناگون وابسته به این مفهوم مواجه شد. بررسی و تحلیل مفاهیم مطرح شده توسط محققان حوزه‌ی تجربه‌های عرفانی با مثنوی، مهمی است که این پایان‌نامه بدان پرداخته است.

ساختار این پایان‌نامه از سه جستار تشکیل شده است؛ در جستار نخست به کلیات نظری پژوهش (چیستی تجربه‌های عرفانی، سرشت و ماهیت تجربه‌های عرفانی، ویژگی‌های مشترک آن و...) و در جستار دوم به تحلیل و بررسی این تجربه‌ها در مثنوی (زمینه‌های دست‌یابی به تجربه‌های عرفانی، تجربه‌های عرفانی مولانا، گونه‌های تجربه‌های عرفانی در مثنوی، ویژگی‌ها و پیامدهای آن و...) و در جستار سوم به نتیجه‌گیری پرداخته‌ایم.

امضای استاد راهنما:

تقدیم به

مدرودم!

مهربان فرستگاری که تمام تجربه‌های زیبای زندگی‌م

مدیون حضور سبزه‌هاست...

سکرو پاس

و طفندی خود می دانم پاس لزار تمام آن بانی باسّم که در این دوره ی ارز تنند، بودشان و امیدتان را علشای من

بود، جناب آقای دل سر سیمی که باتلاش های این پایان نامه، بلکه در تمام دوره می حضرتیلم

ممودند، برای ایشان آرزوی سلامتی، موفقیت و سر بلندی را دارم و بهم چنین تشکر و قدردانی می کنم از

جناب آقای دل سر سیمی که زحمت مشاوره ی این اثر را بر دوش کشیدند.

در پایان، بر خود لازم می دانم که از خانواده ی عزیزم که بهواره های دلگرت طلب برای من بوده اند، سکرو

صمیمانه در تقدیر باسّم.

طاهره طاهره فرد

بهمن ماه

این دهن پنج میت جز علمی حال

آن را در هلد زبانی هم به این امید که نخت باید

ن بوزد و حوس حوس تا فونیه اس ببرد

و آن را فزه فزه در پس لوحه های تهر برالند...

فهرست مطالب

۱۰۴

ع	پیش درآمد.....
ع	ضرورت انجام تحقیق.....
ف	پیشینه‌ی تحقیق.....
ف	هدف‌های تحقیق.....
ص	پرسش‌های تحقیق.....
ص	فرضیه‌های تحقیق.....
ص	بیان روش تحقیق.....
ص	آشنایی با ساختار پایان‌نامه.....
ق	چند نکته.....

جستار نخست

کلّیات و بنیادهای نظری پژوهش

۲	۱-۱ پیش درآمد.....
۴	۲-۱ عوامل پیدایش تجربه‌های عرفانی.....
۴	۱-۲-۱ مخالفت با الاهیّات طبیعی.....
۵	۲-۲-۱ فلسفه نقّادی کانت و تحویل دین به قلمرو اخلاق.....

۵۳-۲-۱ تعارض علم و دین
۵۴-۲-۱ پیدایش مکتب رمانتیک
۶۵-۲-۱ نقّادی کتاب مقدّس
۷۳-۱ تجربه چیست
۱۰۴-۱ در چیستی تجربه‌های دینی و عرفانی
۱۵۵-۱ سرشت تجربه‌های عرفانی
۱۵۱-۵-۱ نظریه‌ها
۱۵۱-۵-۱-۱ نخستین نظریه: احساسی بودن تجربه‌ی دینی
۱۶۲-۱-۵-۱ دومین نظریه: همانندی تجربه‌ی دینی با ادراک حسّی
۱۷۳-۱-۵-۱ سومین نظریه: تبیین مافوق طبیعی تجربه‌ی دینی
۱۹۲-۵-۱ نقد نظریه‌ها
۱۹۱-۲-۵-۱ نقد نخستین نظریه
۱۹۲-۲-۵-۱ نقد دومین نظریه
۲۱۳-۲-۵-۱ نقد سومین نظریه
۲۴۶-۱ رویکردهای روان‌شناسانه به تجربه‌های دینی و عرفانی
۲۴۱-۶-۱ رویکرد روان‌کاوانه
۲۵۲-۶-۱ رویکرد عینی‌گرا
۲۶۳-۶-۱ رویکرد فرافردی
۲۷۷-۱ گونه‌های تجارب دینی و عرفانی

- ۲۷ ۱-۷-۱ تجارب دینی
- ۲۷ ۱-۱-۷-۱ گونه‌های تجارب دینی از دیدگاه دیویس
- ۲۷ ۱-۱-۱-۷-۱ تجارب تفسیری
- ۲۸ ۲-۱-۱-۷-۱ تجارب شبه حسّی
- ۲۸ ۳-۱-۱-۷-۱ تجارب و حیانی
- ۲۹ ۴-۱-۱-۷-۱ تجارب احیاگر
- ۳۰ ۵-۱-۱-۷-۱ تجارب مینوی
- ۳۱ ۶-۱-۱-۷-۱ تجارب عرفانی
- ۳۲ ۲-۱-۷-۱ گونه‌های تجارب دینی از دیدگاه سویین برن
- ۳۲ ۱-۲-۱-۷-۱ تجربه‌ی خدا به واسطه‌ی شیء محسوس متعارف
- ۳۲ ۲-۲-۱-۷-۱ تجربه‌ی خدا به واسطه‌ی شیء محسوس نامتعارف
- ۳۳ ۳-۲-۱-۷-۱ تجربه‌ی خدا به واسطه‌ی پدیده‌ای شخصی توصیف‌پذیر
- ۳۳ ۴-۲-۱-۷-۱ تجربه‌ی خدا به واسطه‌ی پدیده‌ای شخصی غیرقابل توصیف
- ۳۵ ۵-۲-۱-۷-۱ تجربه‌ی خدا بی‌واسطه‌ی امور حسّی
- ۳۴ ۲-۷-۱ تجارب عرفانی
- ۳۵ ۱-۲-۷-۱ گونه‌های تجارب عرفانی از دیدگاه اتو
- ۳۶ ۲-۲-۷-۱ گونه‌های تجارب عرفانی از دیدگاه استیس
- ۴۰ ۸-۱ تجارب دینی، عرفانی؛ یکسانی یا ناهمسانی
- ۴۳ ۹-۱ گوهر مشترک تجربه‌های عرفانی
- ۴۳ ۱-۹-۱ ذات‌گرایان

۴۴ ۲-۹-۱ ساختار گرایان
۴۷ ۱۰-۱ ویژگی‌های تجربه‌های عرفانی از دیدگاه ذات‌گرایان
۴۷ ۱-۱۰-۱ دیدگاه ویلیام جیمز
۴۸ ۲-۱۰-۱ دیدگاه استیس
۴۹ ۳-۱۰-۱ دیدگاه ویلیام آلستون
۴۹ ۴-۱۰-۱ دیدگاه هاردی
۵۰ ۵-۱۰-۱ دیدگاه سوزوکی
۵۰ ۶-۱۰-۱ دیدگاه اقبال لاهوری
۵۲ ۱۱-۱ تجربه‌های عرفانی و معرفت‌زایی
۵۲ ۱-۱۱-۱ چیستی معرفت
۵۳ ۲-۱۱-۱ اعتبار تجربه‌های عرفانی در موجه ساختن عقاید دینی
۵۷ ۳-۱۱-۱ ابزار شناخت
۵۷ ۱-۳-۱۱-۱ حس
۵۹ ۲-۳-۱۱-۱ عقل
۶۰ ۳-۳-۱۱-۱ دل
۶۲ ۴-۳-۱۱-۱ کشف و شهود
۶۷ ۱۲-۱ زبان تجربه‌های عرفانی
۶۹ ۱-۱۲-۱ بیان‌ناپذیری
۷۱ ۱-۱-۱۲-۱ در چرایی بیان‌ناپذیری
۷۱ ۱-۱-۱-۱۲-۱ نظریه‌ی عواطف

- ۷۲ ۲-۱-۱-۱۲-۱ نظریه‌ی نابینایی معنوی
- ۷۳ ۳-۱-۱-۱۲-۱ نظریه‌ی مجازی بودن زبان عرفانی
- ۷۳ ۴-۱-۱-۱۲-۱ پارادوکسیکال بودن تجارب عرفانی
- ۷۴ ۲-۱۲-۱ متناقض‌نمایی زبان در تجربه‌ی عرفانی
- ۷۵ ۱-۲-۱۲-۱ پیدایش متناقض‌نمایی در شعر
- ۷۶ ۲-۲-۱۲-۱ در چرایی متناقض‌نمایی
- ۷۶ ۱-۲-۲-۱۲-۱ نظریه‌ی متناقض‌نمایی بلاغی
- ۷۷ ۲-۲-۲-۱۲-۱ نظریه‌ی سوء تألیف
- ۷۷ ۳-۲-۲-۱۲-۱ نظریه‌ی تعدد معانی
- ۷۸ ۴-۲-۲-۱۲-۱ نظریه‌ی تعدد مصادیق
- ۷۸ ۵-۲-۲-۱۲-۱ نظریه‌ی متناقض‌نمای منطقی

جستار دوم

تحلیل و بررسی تجربه‌های عرفانی در مثنوی

- ۸۱ ۱-۲ پیش‌درآمد
- ۸۲ ۲-۲ زمینه‌های دست‌یابی به تجارب عرفانی
- ۸۳ ۱-۲-۲ مقامات
- ۸۴ ۱-۱-۲-۲ توبه
- ۸۶ ۲-۱-۲-۲ ورع
- ۸۷ ۳-۱-۲-۲ زهد

۸۸ ۴-۱-۲-۲ فقر
۹۰ ۵-۱-۲-۲ صبر
۹۱ ۶-۱-۲-۲ توکل
۹۳ ۷-۱-۲-۲ رضا
۹۵ ۲-۲-۲ دعا
۹۸ ۳-۲-۲ نماز
۱۰۰ ۳-۲ زمینه‌های تحقّق تجارب عرفانی در مولوی
۱۰۲ ۱-۳-۲ محیط خانواده
۱۰۳ ۲-۳-۲ سنخ روانی مولوی
۱۰۴ ۳-۳-۲ آشنایی با شمس تبریزی
۱۰۷ ۴-۲ مولوی و تجربه‌های عرفانی در مثنوی
۱۰۷ ۱-۴-۲ گونه‌های تجربه‌ی عرفانی مولوی در مثنوی
۱۰۹ ۱-۱-۴-۲ تجربه‌ی آفاقی
۱۱۶ ۲-۱-۴-۲ تجربه‌ی انفسی
۱۲۰ ۵-۲ ویژگی‌های تجارب عرفانی
۱۲۰ ۱-۵-۲ اوحلدت وجود
۱۲۶ ۲-۵-۲ اتحاد
۱۳۲ ۳-۵-۲ احساس انفعال
۱۳۵ ۶-۲ معرفت‌زایی تجربه‌های عرفانی در مثنوی
۱۳۵ ۱-۶-۲ ابزار شناخت

۱۳۵ ۱-۱-۶-۲ حس
۱۴۰ ۲-۱-۶-۲ عقل
۱۴۲ ۱-۲-۱-۶-۲ انواع عقل در مثنوی
۱۴۳ ۱-۱-۲-۱-۶-۲ عقل کل یا عقل کلی
۱۴۴ ۲-۱-۲-۱-۶-۲ عقل جزیی
۱۴۶ ۳-۱-۲-۱-۶-۲ عقل تحصیلی و عقل ایمانی
۱۴۸ ۳-۱-۶-۲ دل
۱۵۷ ۷-۲ زبان تجارب عرفانی
۱۵۷ ۱-۷-۲ بیان ناپذیری
۱۶۲ ۲-۷-۲ متناقض‌نمایی
۱۶۵ ۸-۲ پیامدهای تجربه‌های عرفانی در مثنوی
۱۶۵ ۱-۸-۲ حیرت
۱۷۰ ۲-۸-۲ غم و شادی
۱۷۸ ۳-۸-۲ خوف و رجا
۱۸۱ ۴-۸-۲ خاموشی
۱۸۳ ۱-۴-۸-۲ دلایل خاموشی در مثنوی
۱۸۴ ۱-۱-۴-۸-۲ کتمان سرّ
۱۸۴ ۱-۱-۴-۸-۲ غیرت
۱۸۴ ۲-۱-۴-۸-۲ خواست معشوق
۱۸۶ ۲-۱-۴-۸-۲ حضور نامحرم

۱۸۷ ۲-۸-۴-۱-۳ جلوه‌ی یار.....
۱۸۷ ۲-۸-۴-۱-۴ ترس از انقطاع شهود.....
۱۸۸ ۲-۸-۴-۱-۵ ناتوانی زبان.....
۱۸۹ ۲-۸-۴-۱-۶ ناتوانی ادراک عامّه.....
۱۹۱ ۲-۸-۵ تسامح و مدارا.....
۱۹۴ ۲-۸-۶ افشای راز.....
۲۰۲ جستار سوم: نتیجه‌گیری.....
۲۰۵ منابع و مآخذ.....
۲۲۲ نمایه‌ی آیه‌ها.....
۲۲۴ نمایه‌ی احادیث و سخنان بزرگان.....
۲۲۶ نمایه‌ی اشخاص.....
۲۳۰ نمایه‌ی کتاب‌ها.....
۲۳۱ نمایه‌ی اصطلاحات.....
۲۳۷ واژه‌نامه (پارسی به انگلیسی).....
 چکیده‌ی لاتین.....

پیش‌درآمد

فیلسوفان دین در اواخر قرن هجدهم، توجه خود را بر روی این مسأله‌ی مهم، «تجربه‌های عرفانی^۱»، متمرکز ساختند و به بحث درباره‌ی آن پرداختند. این مسأله‌ی جدید، راهی نو را بر روی آن‌ها گشود تا بتوانند اعتقادات و باورهای دینی را ورای استدلال‌های عقلی بنگرند و با دیدی جدید به مسأله‌ی ایمان به خدا و شناخت او نگاه کنند.

اصطلاح تجربه‌ی عرفانی و اندیشه‌ورزی درباره‌ی آن، به عنوان بحثی مهم، فلسفی و کلامی، امری نسبتاً جدید در الاهیات است؛ این در حالی است که خود پدیده‌ی تجربه‌ی عرفانی در تمامی فرهنگ‌ها، سابقه‌ای بس دیرینه داشته، امری فراگیر به شمار می‌آید. انسان‌ها در فرهنگ‌های مختلف، مدعی داشتن حالات و تجربیاتی این‌گونه بوده‌اند و هستند؛ حالات و تجربیاتی که متفاوت و متمایز با تجربه‌های عادی بشر است؛ به عنوان مثال: تجربه‌ی اتحاد با جهان و احساس قرب و فنا در ذات خدا در میان مسلمانان، احساس یگانگی با پدر آسمانی در میان مسیحیان، احساس نزدیکی به پهوه در میان یهودیان، وصول به نیروانا در میان بوداییان و... نمونه‌هایی از این نوع تجربیات هستند (ر.ک: صادقی، ۱۳۷۹: ۲۲۲).

ضرورت انجام تحقیق

اهمیت این موضوع و ضرورت بررسی آن، زمانی بهتر آشکار می‌گردد که بدانیم «تجربه‌ی دینی و عرفانی» از جمله مسائلی است که در دنیای کنونی ذهن اندیشمندان بسیاری را به خود مشغول ساخته است. با آغاز سده‌ی هجدهم میلادی، تجربه‌ی عرفانی مورد مطالعه‌ی بسیاری از مکاتب فلسفی واقع شد و مباحث گسترده و گاه متفاوتی را منجر شد. این پرسش مهم فلسفی که خدا چیست، سرانجام به پرسش بنیادی‌تری رسید که انسان چگونه خداوند را تجربه می‌کند؟

حال می‌توان این مسأله را طرح کرد که آیا تجربه‌های عرفانی در مولوی که عارفی مسلمان است، نیز صادق است یا نه؟ توضیح آن‌که در تحقیقات فیلسوفانی چون ویلیام جیمز^۲ (۱۸۴۲-۱۹۱۰م.)،

1. Mystical Experience
2. William James

رودلف اُتو^۱ (۱۸۶۹-۱۹۳۷ م.) و والتر ترنس استیس^۲ (۱۸۸۶-۱۹۶۷ م.) شواهدی انگشت‌شمار از آثار و احوال عارفان اسلامی چون **بایزید بسطامی** (۱۳۱-۲۶۱ ه.ق.) و **امام محمد غزالی** (۴۵۰-۵۰۵ ه.ق.) آمده است؛ اما در آن آثار، استناد به آثار و احوال مولانا به چشم نمی‌خورد و این مسأله جای بررسی دارد.

پیشینه‌ی تحقیق

در میان مسلمانان و در مشرق زمین، بحث تجربه‌ی دینی و عرفانی، بحثی جدید نیست؛ با این همه این بحث، هم‌چنان در دوره‌های اخیر توجه بسیاری را به خود جلب کرده و از جهات گوناگون، مورد ارزیابی قرار گرفته و در این باره، کتب و مقالاتی نیز منتشر شده است؛ اما نکته‌ای که باید به آن اعتراف کرد این است که بیش‌تر این آثار ترجمه‌های مستقیم یا غیرمستقیم از آثار غربیان است و نوآوری‌های چندانی در آن‌ها به چشم نمی‌خورد. در حقیقت، محتوای این بحث‌ها، در دوران اخیر، در میان مسلمانان کاملاً متأثر از غرب است؛ از جمله آثاری که در این باره نوشته شده است: کتاب **تجربه‌ی دینی و مکاشفه‌ی عرفانی از محمدتقی فعّالی، راهی به رهایی؛ جستاری در باب عقلائیّت و معنویّت** از مصطفی ملکیان، در تجربه‌ی دینی و گوهر دین از علیرضا قائمی‌نیا، **جستارهایی در کلام جدید** از محمدرضایی و دیگران و **تجربه‌ی دینی** از عباس یزدانی و نیز مقالاتی که در مجلات **اندیشه، قبسات، اندیشه‌ی حوزه** و **نقد و نظر** به چاپ رسیده است، می‌باشد.

لازم به ذکر است که در مورد تجربه‌های عرفانی مولانا پژوهش‌هایی نیز انجام شده است:

- کتاب **در مصاف تند باد (تجربه‌های عرفانی مولانا)** از بخشعلی قنبری؛

- مقاله‌ی «نطق بی‌بیان (بررسی تجربه‌های عرفانی مولوی در مثنوی)» از بخشعلی قنبری؛

- پایان‌نامه‌ی «نسبت میان تجربه‌ی عرفانی و تعبیر آن در مثنوی» از عباس مشعوفی.

هدف‌های تحقیق

-
1. Rudolf Otto
 2. Walter Terence Stace

۱- آشنایی با تجارب عرفانی؛

۲- آشنا ساختن مخاطبان با تجارب عرفانی مولانا.

پرسش‌های تحقیق

۱- آیا مولانا دارای تجربه‌های عرفانی است؟

۲- آیا تجارب عرفانی مولانا، در بردارنده‌ی ویژگی‌هایی که فلاسفه‌ی غرب مطرح کرده‌اند، می‌باشد؟

فرضیه‌های تحقیق

۱- به نظر می‌رسد که مولوی دارای تجربه‌های عرفانی بوده است؛

۲- به نظر می‌رسد تجارب عرفانی مولانا، در بردارنده‌ی ویژگی‌هایی که فلاسفه‌ی غرب مطرح کرده‌اند، می‌باشد.

بیان روش تحقیق

روشی که نگارنده در این پایان‌نامه به کار گرفته است، روش کتابخانه‌ای است؛ بدین صورت که ابتدا منابع موجود شناسایی و مطالب موردنظر از آن‌ها استخراج گردید. آن‌گاه با توجه به تعاریف و دیدگاه‌هایی که پژوهندگان، فلاسفه و عرفا از مبحث تجربه‌ی عرفانی کرده‌اند، به *مثنوی* مراجعه شد و بعد از استخراج مطالب مورد نظر، تجربه‌های عرفانی مولانا مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

آشنایی با ساختار پایان‌نامه

این پایان‌نامه از سه جستار اصلی تشکیل شده است. نگارنده در جستار نخست، پس از یک پیش‌درآمد به بررسی کلیات و بنیادهای نظری پژوهش اعم از: در شناخت تجربه، در چیستی تجربه‌های دینی و عرفانی، عوامل پیدایش تجربه‌های عرفانی، سرشت تجربه‌های عرفانی، گونه‌های تجارب دینی و عرفانی، تجارب دینی و عرفانی؛ یکسانی یا ناهمسانی، ویژگی‌های تجارب عرفانی، تجربه‌های عرفانی و معرفت‌زایی و زبان تجربه‌های عرفانی پرداخته است. در جستار دوم به تحلیل و

بررسی تجربه‌های عرفانی در **مثنوی** که شامل مباحثی هم‌چون: راه‌های دستیابی به تجارب عرفانی، زمینه‌های تحقق تجارب عرفانی مولوی، تجربه‌های عرفانی مولانا در **مثنوی**، ویژگی‌های تجارب عرفانی در **مثنوی**، پیامدهای تجربه‌های عرفانی در **مثنوی**، معرفت‌زایی تجربه‌های عرفانی در **مثنوی** و زبان تجارب عرفانی در **مثنوی** پرداخته شد. در پایان و در جستار سوم، به نتایج حاصل از پژوهش (نتیجه‌گیری) بیان شده است.

چند نکته

۱- شیوه‌ی نگارش و تنظیم این پژوهش، به شیوه‌ی معاصر و تا جای ممکن بر بنیاد آیین نگارش و رسم الخطّ جدید استوار شده است؛ از آن رو کلماتی چون «الهیات» در تمامی متن به صورت «الاهیات» آمده است؛

۲- ارجاع نقل قول‌های مستقیم، در داخل دو کمان و بدین گونه: (نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار: شماره‌ی جلد/ شماره‌ی صفحه) و ارجاع نقل قول‌های غیرمستقیم با اندکی تفاوت بدین گونه: (ر.ک: نام‌خانوادگی نویسنده، سال انتشار: شماره‌ی جلد/ شماره‌ی صفحه) آورده شده است.

گفتنی است ارجاع ابیات **مثنوی** به صورت (نام شاعر، سال انتشار: جلد/ شماره بیت) و ارجاع سایر ابیات به صورت (نام شاعر، سال انتشار: شماره صفحه) آمده است و هم‌چنین برای ارجاع به کتاب مقدّس بدین گونه (کتاب مقدّس، باب/ صفحه) آورده شده است؛

۳- هر جا نامی از شخصی آورده شده است، برای نخستین بار به صورت پررنگ و همراه با تاریخ تولّد و فوت وی ذکر شده است و با نشانه‌های ه.ق. (هجری قمری)، ه.ش. (هجری شمسی)، ق.م. (قبل از میلاد) و م. (میلادی) مشخص گشته است؛ لازم به یادآوری است که در شماری از موارد، تنها تاریخ تولّد (ت.) و یا فوت (م.) ذکر گردیده و گاه تاریخی ذکر نگردیده است؛ از این رو است که تاریخ مربوط به شخص مورد نظر به دست نیامد؛

۴- اسامی کتاب‌ها در تمامی متن، به صورت پررنگ و ایتالیک آمده است؛

۵- تمامی آیات به کار رفته در متن، حتّی در پاورقی‌ها، به صورت پررنگ آمده است.

تشکر می‌کنم از زحمات بی‌دریغ دکتر رحیمی که با تلاش‌های بی‌شائبه‌ی خود در طول انجام این پایان‌نامه مرا یاری نموده و همواره مایه‌ی دلگرمی و قوت قلب برای من بودند و هم‌چنین تشکر می‌کنم از دکتر تسنیمی که مشاوره‌ی این اثر را به عهده گرفتند و هم‌چنین از دکتر استاجی و خانم دکتر مجیدی که برای داوری این پایان‌نامه قبول زحمت نمودند.

و در پایان بر خود لازم می‌دانم که از خانواده‌ی عزیزم و هم‌چنین دوستان عزیزم خانم موسوی، صالحی، پاکیزه و کاظمیان تشکر صمیمانه داشته باشم.

حداکث

کلمات و بنیادهای لظری پژوهش

